

DARBAI IR DIENOS
DEEDS AND DAYS

85

Redakcijos kolegija – Editorial Board

Egidijus Aleksandravičius, history, Vytautas Magnus University
Viktoras Bachmetjevas, philosophy, Vytautas Magnus University
Aukšė Balčytienė, media studies, Vytautas Magnus University
Daniela Braun, European studies, Saarland University
Sonja Čotar Konrad, psychology and education, University of Primorska
Ineta Dabašinskienė, linguistics, Vytautas Magnus University
Florence Garambois-Vasquez, Latin literature, Jean Monnet University
Dainius Genys, sociology, Vytautas Magnus University
Ana Grdović Gnip, economics, University of Primorska
Astrid Fellner, North American literary and cultural studies, border studies, Saarland University
Julija Kiršienė, law, Vytautas Magnus University
Darius Kuolys, literature, Institute of Lithuanian literature, and Folklore
Daiva Kuzmickaitė, theology, Mykolas Romeris University
Georges-Henry Laffont, geography, urban design, and architecture, Jean Monnet University
Andreja Pegan, management, University of Primorska
Rūta Petrauskaitė, linguistics, Vytautas Magnus University, editor-in-chief
Claudia Polzin-Haumann, Romance linguistics, Saarland University
Jacques Poisat, economics, Jean Monnet University
Giedrius Subačius, linguistics, University of Illinois in Chicago
Rasa Žukienė, art criticism, Vytautas Magnus University

Šio žurnalo numerio leidybą remia Vytauto Didžiojo universitetas.

Mus rasite internete:

<https://ejournals.vdu.lt/index.php/DiD> (OJS)
<https://hdl.handle.net/20.500.12259/261297> (VDU CRIS)
<https://doi.org/10.7220/2335-8769>

U N I V E R S I T A S V Y T A U T I M A G N I

DARBAI IR DIENOS
DEEDS AND DAYS

85

Eina nuo 1930 metų

Kaunas, 2026

TURINYS – CONTENTS

DARBAI IR DIENOS, T. 85 – DEEDS AND DAYS, VOL. 85

NUO REDAKCIJOS – FROM THE EDITOR

ŠTUTHOFA – PRAGARO VARTAI IR VILTIES ŽYBSNIAI	7
STUTTHOF – THE GATES OF HELL AND GLIMMERS OF HOPE	11

MONOGRAFINĖ DALIS – MONOGRAPHS

LIETUVIŲ LIKIMAI IŠSILAISVINUS IŠ ŠTUTHOFO KONCENTRACIJOS STOVYKLOS THE FATES OF THE LITHUANIANS AFTER THEIR LIBERATION FROM THE STUTTHOF CONCENTRATION CAMP

Clemens Sedmak	ETHICS OF MEMORY AND THE ETHICS OF REMEMBERING	19
	Atminties etika ir prisiminimo etika	26
Elzbieta Grot	THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE SERVANT OF GOD, FATHER ALFONSAS LIPNIŪNAS, IN THE CLANDESTINE RELIGIOUS LIFE IN THE GERMAN NAZI CONCENTRATION CAMP STUTTHOF IN 1943–1945. MARTYRDOM IN THE DEATH MARCH AND DEATHS IN PUCK	27
	Dievo tarno kunigo Alfonso Lipniūno išskirtinis vaidmuo 1943–1945 m. Štuthof koncentracijos stovyklos slaptame religiniame gyvenime: kankinystė mirties marše ir mirtis Pucke	50
Reimer Möller	THE EVACUATION OF THE STUTTHOF CONCENTRATION CAMP IN APRIL / MAY 1945 BY SEA TRANSPORT	51
	Štuthof koncentracijos stovyklos evakuacija jūrų transportu 1945 m. balandžio ir gegužės mėnesiais	69
Dixie Henri Le Fèvre Simonsen	ŠTUTHOFO KALINIŲ LIKIMAI – NUO EVAKUACIJOS IKI SAUGAUS ĮSIKŪRIMO ŠVEDIJOJE	71
	The Fate of Stutthof Prisoners – from Evacuation to Safe Haven in Sweden	99
Aurelija Mykolaitytė	TYLOS FORMOS STASIO YLOS KŪRYBOJE	101
	The Forms of Silence in Stasy's Yla' Works	113
Neringa Markevičienė	SPRAGOS IR KITOS SOVIETMEČIO REDAGAVIMO LIEKANOS BALIO SRUOGOS <i>DIEVŲ MIŠKE</i>	115
	Gaps and Other Traces of Soviet Censorship in Balys Sruoga's Work <i>Dievų Miškas</i> (<i>FOREST OF THE GODS</i>)	140

Nerijus Pipiras	VOKIEČIŲ OKUPACIJOS METAIS REPRESUOTI LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS DVASININKAI IR VIENUOLIAI 143 Clergy and Monks of the Lithuanian Catholic Church Persecuted during the German Occupation 149
Ieva Steponavičiūtė Aleksiejūnienė	ŠIAURIETIŠKOS ŠTUTHOFO ATMINTIES TRAJEKTORIJOS: STASIO VAINORO IR VYTAUTO MEILAUŠ LAIŠKAI IŠ ŠVEDIJOS Į ISLANDIJĄ. . 151 Northern Trajectories of Stutthof Memory: Letters from Sweden to Iceland by Stasys Vainoras and Vytautas Meilus 181
	AUTORIAMS 183
	GUIDELINES FOR AUTHORS. 191
	AUTORIAI – CONTRIBUTORS 199

Siekdami žurnalo gelmės ir įvairovės tęsiame vyriausiųjų redaktorių profesorių Leono Gudaičio ir Egidijaus Aleksandravičiaus teminių leidinių tradiciją. Šio „Darbų ir dienų“ tomo straipsniai sudaryti 2024 metais vykusios konferencijos „Egziliniai Štuthof kalinių likimai“, skirtos Štuthof koncentracijos stovyklos išlaisvinimo 80-mečiui, dalyvių pranešimų pagrindu. Čia malonus skaitytojas ras plačią problematiką – nuo atminties ir prasmės fenomeno iki Lietuvos aplinkoje gana gerai atpažįstamo Dievų miško – Balio Sruogos sukurto vaizdinio apie kalinių kasdienybę, kančias ir paskutinės kelionės prieš išsilaisvinimą aprašymą, taip pat ir paties Sruogos kūrinio sovietinės cenzūros paliktų žaizdų analizę. Nagrinėjama egodokumentika ne tik papildo sisteminių žinojimą, bet ir liudija, kad Štuthof patirtys, kad ir kiek laiko būtų praėję, liko kalinių atmintyje ir korespondencijoje.

Štuthofas – vienas iš nacių represinės sistemos etalonų – lietuviškoje istoriografijoje ir atmintyje, matyt, labiausiai atpažįstamas, tyrinėtas ir pirmiausia reprezentuoja nacių vykdytas sisteminės žudynes, tiesiogiai prisidėjusias prie lietuvių naikinimo. Nedidelę, bet sisteminę analizę yra publikavęs Arūnas Bubnys¹, taip pat savo įžvalgų yra pateikę ir kiti buvę Štuthof kaliniai: Stasys Yla, Vladislovas Telksnys, dažnai Štuthof kalinimų kontekste minimas kunigas Alfonsas Lipniūnas. Šis – Štuthof fenomenas – gerai iliustruoja bendrą XX amžiaus vidurio ir pabaigos tendenciją, galimas pamokas bei tolesnes projekcijas tiek tyrinėjimų, tiek atminties kontekstuose.

Štuthofas nacių žudynių žemėlapyje iškyla kaip lietuvių kančios vieta, kai tuo metu Aušvicas-Birkenau yra tapęs nacių barbarybės simboliu, pirmiausia siejamas su Holokaustu. Tačiau Štuthof ir Aušvico-Birkenau tyrimų ir atminties prasmė

¹ Bubnys, Arūnas. *Lietuviai Štuthof koncentracijos stovykloje 1942–1945*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2023.

yra ta, kad šios vietos peržengia etniškumo ribas, itin ryškias išgyvenusiųjų liudijimuose – tad tautybė, socialinis statusas ir pan. praranda bet kokiais reikšmes ir į pirmą planą iškyla žmogiškumas, atjauta bei pagalba. Todėl iš šiandienos perspektyvos nacių nusikaltimai, neretai motyvuoti rasinių ir etninių kriterijų, įgyja platesnę prasmę – ne tautiškumas ar socialinis statusas lemia žmogiškumą, ne vien pragmatizmas bei logika padeda išgyventi ir likti žmogumi. Nors ir užčiuopiama, tačiau sunkiai racionalizuojama ir verbalizuojama žmogiškosios prigimties dalis lieka ne tik euristinio, bet ir emocinio bei ontologinio slėpinio dalimi. Stasio Ylos įvardyta binarinė opozicija – žmonės ir žvėrys – ir šiandienos pasaulyje lieka vienu iš kertinių, bet neatsakytų klausimų – kokie pradai glūdi žmogaus prigimtyje ir kas jiems padeda arba trukdo atsiskleisti.

Clemensas Sedmakas savo straipsnyje „Ethics of Memory and the Ethics of Remembering“ svarsto atminties ir prisiminimų dialektiką – ką galime ir turime atsiminti ir kaip formuoti atmintį, susijusią su traumomis ir traumuojančiu žinojimu? Sunkiai suvokiami žiaurumai liudininkų yra užfiksuoti ir išsakyti, o šiandieninė akademinė etika kelia pagrįstą klausimą – kiek ši traumuojanči patirtis turi būti vėl perteikiama? Šiame kontekste Sedmakas kelia ir kalbos klausimą – kokia išraiška būtų tinkama trauminėms patirtims nusakyti, kaip perteikti tai, kas pagal mūsų emocinį ir psichologinį suvokimą būtų nustumta į atimties užkaborius kaip žeminanti ir traumuojanči patirtis? Vokietijos puoselėjama atminties kultūra dažnai pristatoma kaip geras pavyzdys, tačiau straipsnyje primenami ne tik etikos aspektai, bet ir tai, kad analizuojant ir pristatant sudėtingas temas reikia atvirumo ir nuolankumo, lygiai kaip ir sudėtingiausioje situacijoje galima įžvelgti vilties momentą.

Elžbieta Grot straipsnyje, skirtame kunigui Alfonsui Lipniūnui, nagrinėja jo pagrindinę, pastoracinę veiklą Štuthofe 1943–1945 metais. Autorė įrodo, kad Lipniūnas buvo viena iš centrinių religinio gyvenimo figūrų Štuthofe, kur jis kaip dvasininkas, atliekantis sielovadą, tapo atrama ir pavyzdžiu su religinėmis praktikomis sąsajų neturintiems žmonėms. Nemenkas dėmesys publikacijoje skiriamas Štuthofio kalinių evakuacijai, kur kunigas Lipniūnas aktyviai dalyvavo. Išgyvenusiųjų liudijimu pradendant mirties maršą savo maisto daivinius kunigas išdalino silpniesiems, o pats nešėsi religinius reikmenis ir knygas. Ir net šiame – žiauriausiame ir nuolatiniu mirties ženklų paženklintame etape – aukojo šv. Mišias ir teikė kitus religinius patarnavimus, kad palaikytų viltį praradusius žmones. Nepaisant tragiško Alfonso Lipniūno likimo, jis buvo ir tebėra vilties bei pergalės prieš nebūtį simbolis.

Reimeris Mölleris straipsnyje susitelkia į Štuthofio kalinių evakavimą jūriniais keliais – analizė, paremta gausiais archyviniais šaltiniais, liudija itin sunkų ir pražūtingą kalinių perkėlimą, todėl autoriaus mintis, kad ši evakuacija jūra iš esmės gali būti laikoma vadinamųjų mirties maršų analogu yra įžvalgi ir pagrįsta. Istoriografijoje daugiau analizuoti ir gausesniais prisiminimais liudyti buvusią koncentracijos

kalinių pervarymai, nacių eufemistiškai vadinti evakuacijomis, iš principo daugeliui reiškė mirtį dėl nepakeliamų kelionės sąlygų, išsekimo ir prižiūrėtojų žiaurumo. Möllerio straipsnis pagrindžia, kad situacija naudojantis tiek keltais, tiek laivais iš esmės nesiskyrė – nors pėsčiomis reikėjo eiti mažiau, nepakeliamos sąlygos, žiaurus prižiūrėtojų elgesys, įskaitant ir tuos nacių aplinkos žmones, kurie tiesiogiai lagerių sistemai nepriklausė, šį evakuacijos būdą pavertė mirtinu nemažai daliai joje dalyvavusiųjų.

Dixie Henri le Fèvre Simonseno straipsnyje, skirtame Štuthofio kalinių likimams, daugiausia dėmesio kreipiamą į jų evakuacijos patirtis. Pradedama nuo brutalaus štuthofiečių perkėlimo, pareikalavusio nemažai kalinių gyvybių, ir baigiama ramesniu, bet gana problemišku kalinių įsikūrimu antinacinės koalicijos narių aplinkoje. Simonseno straipsnyje išryškėja kalinių priėmimo ir adaptacijos iššūkiai jau pasiekus saugias vietas. Nors šis aspektas nėra plėtojamas, bet yra gera kryptis tolesniems tyrimams – išties palikus kalinimo vietas gyvenimas buvusiems kaliniais nebuvo lengvas ir paprastas. Šiame straipsnyje koncentruojamasi į kolektyvines patirtis, o ne vieno pasirinkto atvejo analizę, todėl galima susidaryti bendresnį evakuacijos ir vėlesnio įsikūrimo vaizdą. Švedijos kaip priimančios šalies išryškinimas straipsnyje taip pat yra svarbus, o jos archyvų ir diplomatų egodokumentų naudojimas yra gana novatoriškas ir papildantis iki šiol buvusį žinojimą.

Aurelija Mykolaitytė savo publikacijoje „Tylos formos Stasio Ylos kūryboje“ analizuoja vieno iš Lietuvos Štuthofio kalinių kunigo Stasio Ylos kalinimo patirtis. Šalia Sruogos Yla yra kitas kalinys, paskelbęs savo atsiminimus apie šią koncentracijos stovyklą. Straipsnyje nagrinėjami ne tik Ylos atsiminimai „Žmonės ir žvėrys Dievų miške“, bet ir jo poezija, konceptualiai analizuojant tylos prasmę ir jos raiškas. Autorė išryškina savotišką konvencinę priešpriešą – atsiminimai ir patirtys pirmiausia aktualizuojami per kalbą ir vaizdinius, bet kai turimos patirtys peržengia „normalias“ patirtis ir išgyvenimus, tylą virsta iškalbinga priemone, pasakančia daugiau negu žodžiai.

Neringa Markevičienė savo publikacijoje analizuoja žinomiausio Štuthofio kalinio Balio Sruogos beletrizuotus prisiminimus – „Dievų mišką“. Autorė siekia atkurti autentišką tekstą ir autoriaus raišką, išniekintą sovietinės cenzūros. Straipsnyje lyginami trys knygos leidimai, analizuojama, kaip keitėsi jų redagavimas. Atkleidžiamos charakteringiausios nuredagavimo vietos ir pavyzdžiai, įvertinama, kodėl imtasi tokių veiksmų. Galiausiai autorė apibendrina, kad ir paskutinis „Dievų miško“ leidimas dar nėra tas kūrinys, kurį parašė Balys Sruoga, nors su kiekvienu nauju leidimu pamažu artėjama prie autorinio sumanymo ir palikimo.

Nerijus Pipiras savo straipsnyje atkreipia dėmesį į nacių okupacijos metais vykdytas katalikų kunigų ir vienuolių represijas, nes katalikybę okupantai suvokė kaip vieną iš lietuviškos tapatybės formų. Nors nacių okupacijos laikotarpiu tikėtasi, kad

Katalikų bažnyčios padėtis po sovietų represijų ir ateistinės politikos pagerės, tačiau straipsnio autorius parodo, jog reali situacija buvo kitokia. Pagal bažnytinės struktūros principus Pipiras suregistruoja ir trumpai pristato Katalikų bažnyčios atstovų represijas Vilniaus vyskupijoje ir kitose Lietuvos vyskupijose. Autorius parodo, kad daugiausia represijų buvo įvykdyta Vilniaus vyskupijoje, tad jos išskyrimas logiškas, o sykiu ir įdomus, turint omenyje kelis dešimtmečius trukusią Vilniaus ir jo karšto, o sykiu ir vyskupijos, pavaldumą Lenkijai. Autoriaus išvada aiški, tačiau gali skatinti ir tolesnius tyrimus bei diskusijas – naciai katalikų kunigus ir vienuolius represavo pirmiausia už ganytojišką veiklą ir evangelizaciją, o jų politinė veikla ir motyvacija juos domino kur kas mažiau.

Ieva Steponavičiūtė Aleksiejūnienė savo publikacijoje analizuoja dviejų Štuthofio kalinių Stasio Vainoro ir Vytauto Meilaus korespondenciją. Po karo jie gyveno Švedijoje ir susirašinėjo su bičiuliu iš Kauno Teodoru Bieliackinu, įsikūrusiu Islandijoje. Kalinimo patirtys jų privačioje korespondencijoje taip pat nebuvo pamirštos. Straipsnio autorė, pristačiusi visų korespondentų biografijos detales, analizuoja ego-dokumentus, kurie anksčiau nebuvo žinomi – šie laišrai rasti privačiame archyve. Tradiciškai istorija suprantama kaip nuosekli, organizuota eiga su priežastimis ir padariniais, gana aiškiai apibrėžtomis pozicijomis ir vertybėmis. Tačiau būtent asmeninė perspektyva gali priartinti prie tikro gyvenimo ir aplinkos vertinimo. Kas vienalaikėje erdvėje traktuojama kaip asmeninė pozicija ir perspektyva, istorinėje plotmėje gana dažnai ženklinama: subjektyvu, netikslu, vertintina atsargiai ir pan. grifais. Todėl autentiškos asmeninės perspektyvos išryškinimas ir jos analitinis pristatymas padeda geriau suvokti ne tik konkrečius istorijos epizodus, bet ir bendrą gyvenimo kontekstą, kuris retai kada būna schematizuotas ir aiškus.

Šiame „Darbų ir dienų“ tome sudėti straipsniai skaitytojus supažindins ne tik su naujomis įžvalgomis ir interpretacijomis, euristiniu bei akademiniu naujumu, bet ir primins kertinius būties bei atminties klausimus.

To linkime ir naujajai redakcinei kolegijai, kuriai, tikėtina, pavyks sėkmingai tęsti žurnalo leidybą iki jo šimtmečio jubiliejaus 2030 metais. Šiuo tomu vyriausioji redaktorė Rūta Petrauskaitė, 2019–2026 metais kuravusi 15 „Darbų ir dienų“ tomų, atsisveikina su skaitytojais.

Rūta Petrauskaitė,
žurnalo „Darbai ir dienos“ vyriausioji redaktorė

Daiva Kristina Kuzmickaitė ir Linas Venclauskas,
85 numerio koredaktoriai

ISSN 1392-0588 (spausdintas)

ISSN 2335-8769 (internetinis)

<https://doi.org/10.7220/2335-8769.85>

2026. 85

In our quest to deepen and diversify the journal's topics, we are continuing the tradition of thematic issues established by our editors-in-chief, professors Leonas Gudaitis and Egidijus Aleksandravičius. The articles in this volume of *Deeds and Days* are based on the presentations given by participants at an international conference marking the 80th anniversary of the liberation of the Stutthof concentration camp. Here, the reader will find a wide range of topics – from the phenomena of memory and meaning to analyses of the imagery created by Balys Sruoga – a “forest of gods” quite strongly recognizable in the Lithuanian context – depicting the prisoners' daily lives, their sufferings, and the final journey before liberation. The analyzed personal accounts not only supplement systematic knowledge but also attest that the experiences at Stutthof, no matter how much time has passed, have remained in the prisoners' memories and correspondence.

Stutthof – one of the hallmarks of the Nazi repressive system – is, in Lithuanian historiography and collective memory, arguably the most recognizable and most studied site, and it primarily represents the systematic massacres carried out by the Nazis, which directly contributed to the extermination of the Lithuanian people. Arūnas Bubnys¹ has published a brief but systematic recent analysis; in addition to the aforementioned Sruoga, several former Stutthof prisoners – Stasys Yla, Vladislovas Telksnys, and Father Alfonsas Lipniūnas, who is often mentioned in the context of Stutthof imprisonment – have also shared their insights. This – the Stutthof phenomenon – clearly illustrates both the general trends of the mid- to late 20th century and the potential lessons and future projections in the contexts of both research and memory.

On the map of Nazi massacres, Stutthof stands out first and foremost as a site of Lithuanian suffering. In contrast, Auschwitz-Birkenau has become a symbol of Nazi barbarism, primarily associated with the Holocaust. However, the significance of research and remembrance regarding both Stutthof and Auschwitz-Birkenau lies in the fact that these places transcend ethnic boundaries – as clearly highlighted in

¹ Bubnys, Arūnas. *Lietuviai Štutthofo koncentracijos stovykloje 1942–1945 (Lithuanians in the Stutthof Concentration Camp, 1942–1945)*. Vilnius: Lithuanian Genocide and Resistance Research Center, 2023.

the testimonies of survivors – where nationality, social status, and the like lose all significance, and humanity, compassion, and solidarity come to the fore. Therefore, from today's perspective, Nazi crimes – which were, in principle, largely motivated by racial and ethnic criteria – take on a broader meaning and offer lessons: it is not nationality or social status that defines humanity, nor is it merely pragmatism and logic that help one survive and remain human. A part of human nature that is clearly perceptible but difficult to rationalize and verbalize remains not only a heuristic mystery but also an emotional and ontological one. The binary opposition identified by Yla – humans and beasts – remains one of the fundamental yet unanswerable questions in today's world: what elements lie at the core of human nature, and what helps or hinders their manifestation?

In his article “Ethics of Memory and the Ethics of Remembering,” Clemens Sedmak explores the dialectics of memory and recollection – what we can and must remember, and how to shape memory related to trauma and traumatic knowledge. The unimaginable atrocities witnessed by survivors are documented and articulated, and today's academic ethics raises a legitimate question: to what extent must this traumatic experience be recounted? In this context, Clemens Sedmak also raises the question of language – what form of expression would be appropriate to describe traumatic experiences, and how can we convey what, according to our emotional and psychological equilibrium, would be pushed into the hidden corners of the mind as a humiliating and traumatic experience? Germany's culture of remembrance is often presented as a good example. Still, the article highlights not only ethical considerations but also the fact that analyzing and presenting complex topics requires openness and humility, just as one must be able to discern a moment of hope even in the most difficult situations.

In her article dedicated to Father Alfonsas Lipniūnas, Elżbieta Grot analyzes his underground pastoral activities at Stutthof from 1943 to 1945. The analysis demonstrates that Lipniūnas became one of the central figures in religious life at Stutthof, not only through his pastoral work but also by serving as a source of support and an example to people who had no connection to religious practices. The paper gives considerable attention to the evacuation phase of the Stutthof prisoners, during which Father Lipniūnas was particularly active. According to survivors' testimonies, even as the Death March began, the priest distributed his food rations to the weakest, while he himself carried religious items and books. And even during this stage – the cruelest and one constantly marked by the shadow of death – he celebrated Holy Mass and provided other religious services, becoming a pillar of support for those who had lost hope. Despite the tragic fate of Alfonsas Lipniūnas, he was and remains a symbol of hope and victory over oblivion.

Reimer Möller's article focuses on the evacuation of Stutthof prisoners by sea. His analysis is based on extensive archival sources that attest to an extremely difficult and disastrous transfer of prisoners; therefore, the author's argument that this evacuation by sea can essentially be considered an analog of the so-called "death marches" is insightful and well-founded. In historiography, the forced marches of former concentration camp prisoners – which have been analyzed more extensively and attested to by a wealth of memoirs – were euphemistically referred to by the Nazis as "evacuations"; in principle, for many, they meant certain death due to unbearable travel conditions, exhaustion, and the cruelty of the guards. R. Möller's article rightly demonstrates that the situation was essentially no different when ferries and ships were used – although the distance traveled on foot was shorter, the unbearable conditions and the cruel behavior of the guards, including those who were not directly part of the Nazi camp system, made this method of evacuation deadly for a significant portion of those who participated in it.

Dixie Henri le Fèvre Simonsen's article examines the fates of Stutthof prisoners, focusing on their experiences during the evacuation. It begins with the brutal hardships of the transfer imposed by the Nazis, which claimed the lives of many prisoners, and ends with the calmer, yet still quite problematic, resettlement of the prisoners once they found themselves in the midst of the anti-Nazi coalition environment. Quite often, once a complex and brutal phase has ended, people almost instinctively assume that the new phase was ordinary and easy.

Simonsen's article highlights the challenges of accepting and integrating prisoners once they have reached safe havens. Although this aspect is not explored in great depth, it nevertheless offers a promising direction for further research. Indeed, life for former prisoners was not particularly easy after they left detention facilities. This article focuses on broader, collective experiences rather than a single case study, thereby providing a more comprehensive picture of the evacuation and subsequent resettlement. The emphasis on Sweden as a host country is also significant, and the use of its archives and diplomats' personal documents is innovative and adds to the established body of knowledge.

In her publication "Forms of Silence in the Works of Stasys Yla", Aurelija Mykolaitytė analyzes the imprisonment experience of Stasys Yla, a priest and one of the Lithuanian prisoners at Stutthof. Alongside Sruoga, Yla is another prisoner who published his memoirs about this concentration camp. The article analyzes not only Yla's memoirs *People and Beasts in the Forest of the Gods*, but also his poetry, offering a conceptual analysis of the meaning of silence and its expressions. The author highlights a peculiar conventional dichotomy: memories and experiences are primarily conveyed through language and imagery, but when these experiences transcend "normal" experiences and emotions, silence becomes an eloquent means of expression that conveys more than words.

In her article, Neringa Markevičienė analyzes the fictionalized memoirs of the most famous Stutthof prisoner – Balys Sruoga – *Forest of the Gods*, to reconstruct the authentic text and the author's voice, which were distorted by Soviet censorship. The article compares three editions of the book, analyzing each successive edition – which draws more heavily on the original text – as well as other potential sources that have not yet been utilized in preparing new editions. It reveals the most characteristic instances of redaction and provides examples, assessing why such actions were taken. Finally, the article makes it clear that even the latest edition of *Forest of the Gods* is not yet the authentic work that Balys Sruoga left behind. However, with each new edition, the work gradually approaches the author's original vision and legacy.

Nerijus Pipiras examines the repression of Catholic priests and monks during the Nazi occupation. Since Catholicism is associated with one of the forms of Lithuanian identity, this publication on the repression of Catholic priests and monks from 1941 to 1944 is sure to attract attention. It is based on a certain paradox: the Nazi occupation was expected to improve the situation of the Catholic Church following the Soviet Union's open repressions and atheistic policies. However, the publication demonstrates that the reality was quite different. Following the principles of ecclesiastical structure, Pipiras documents and briefly presents the repressions against representatives of the Catholic Church in the Diocese of Vilnius and other Lithuanian dioceses. The author found that most of the repressions took place in the Diocese of Vilnius; thus, singling it out is both logical and interesting, given that Vilnius – and by extension the diocese – remained under Polish rule for several decades. The author's conclusion is clear (but it may also encourage further research and discussion) – the Nazis repressed Catholic priests and monks primarily for their pastoral activities and evangelization while their political activities and motivations remained secondary.

In her article, Ieva Steponavičiūtė Aleksiejūnienė analyzes the postwar correspondence between two Stutthof prisoners, Stasys Vainoras and Vytautas Meilus, who were living in Sweden at the time and writing to their prewar friend Teodoras Bieliackinas from Kaunas, who then was living in Iceland. In their private correspondence, they also did not overlook their experiences of imprisonment. After presenting biographical details of all the correspondents, the author analyzes the content of these personal documents, which were previously unknown in scholarly circles – these letters were found in a private archive. The article not only presents the content itself but also analyzes and extensively comments on it. Traditionally, history is understood as a coherent, organized sequence of causes and effects, and fairly clearly defined positions and values. However, it is precisely the personal perspective that can bring us closer to a true assessment of life and the environment. What is treated as a personal position and perspective in the present is quite often labeled in the historical context as subjective, inaccurate, and to be evaluated with

caution. Therefore, highlighting an authentic personal perspective and presenting it analytically helps to understand better not only specific historical episodes but also the broader context of life, which is rarely clearly schematized or straightforward.

The articles included in this volume of *Deeds and Days* will not only enrich readers with new insights and interpretations, reveal heuristic and academic innovations, but will also remind them of the fundamental questions of existence and memory. We extend the same wishes to the new editorial board, which will hopefully succeed in continuing the publication of the journal until its centennial in 2030. With this volume, editor-in-chief Rūta Petrauskaitė, who oversaw 15 volumes of *Deeds and Days* between 2019 and 2026, bids farewell to her readers.

Rūta Petrauskaitė,
Editor-in-chief of *Deeds and Days*

Daiva Kristina Kuzmickaitė and Linas Venclauskas,
Co-editors of Issue 85

PETRAUSKAITĖ Rūta	habilituota humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lituanistikos katedros profesorė, žurnalo „Darbai ir dienos“ vyriausioji redaktorė ruta.petrauskaite@vdu.lt
GROT Elzbieta	nepriklausoma tyrėja, buvusi Štuthofo istorijos muziejaus Mokslo skyriaus vadovė flesz@data.pl
KUZMICKAITĖ Daiva Kristina	humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universitetas Lietuvių išėivijos instituto mokslo darbuotoja daiva.kuzmickaite@vdu.lt
MARKEVIČIENĖ Neringa	humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotoja markeviciene@liti.lt
MYKOLAITYTĖ Aurelija	humanitarinių mokslų daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Lituanistikos katedros docentė aurelija.mykolaityte@vdu.lt
MÖLLER Reimer	nepriklausomas tyrėjas, buvęs Neuengamme'o koncentracijos stovyklos memorialo archyvų ir Tyrimų skyriaus vadovas; tarptautinio Štuthofo jūrų evakuacijos projekto bendradarbis batardeau03@gmail.com

PIPIRAS Nerijus	edukologijos mokslų daktaras, kunigas, Šv. Ignaco Lojolos kolegijos asistentas nerijus05@yahoo.com
SEDMAK Clemens	socialinės etikos profesorius, Nanovic Europos studijų instituto direktorius, Keough tarptautinių santykių ir viešosios politikos mokykla, Notre Dame universitetas, Indianos valstija, Jungtinės Amerikos Valstijos csedmak1@nd.edu
SIMONSEN Dixie Henri le Fèvre	nepriklausomas tyrėjas madisi@ft.dk
STEPONAVIČIŪTĖ ALEKSIEJŪNIENĖ Ieva	humanitarinių mokslų daktarė, Vilniaus universiteto docentė ieva.steponaviciute@ff.vu.lt
VENCLAUSKAS Linas	humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universitetas Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros lektorius, Sugiharos fondo „Diplomatai už gyvybę“ valdybos narys linas.venclauskas@vdu.lt

Darbai ir dienos : acta et commentationes ordinis philologorum Universitatis Lithuaniae / Humanitarinių mokslų fakultetas. Literatūros skyriaus žurnalas ; redaktorius Vincas Krėvė-Mickevičius. - T. 1 (1930)-T. 9 (1940); [t.] 1 (10) (1995)-[t.] 11 (20) (1999); [t.] 21 (2000)- . - Kaunas : Humanitarinių mokslų fakulteto literatūros skyrius, 1930- .

[T.] 85 : Darbai ir dienos. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas, 2026. – 204 p. – Bibliografija straipsnio pabaigoje. – Santraukos anglų kalba.

ISSN 1392-0588 (spausdintas)

ISSN 2335-8769 (internetinis)

<https://doi.org/10.7220/2335-8769.85>

DARBAI IR DIENOS

DEEDS AND DAYS

VDU leidinys. 2026. 85

Eina du kartus per metus

Rengė Rūta Petrauskaitė

Redagavo Danguolė Valančė (lietuvių k.), Violeta Kalėdaitė (anglų k.)

Maketavo Saulė Žemaitytė

2026 07 24. Tiražas 50 egz. Užsakymo Nr. K26-032

Išleido:

Vytauto Didžiojo universitetas

K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas

www.vdu.lt | leidyba@vdu.lt

Spausdino:

UAB „Vitae Litera“

Savanorių pr. 137, LT-44146, Kaunas

www.tuka.lt | info@tuka.lt